szemle

Szomszédolás a szatmári szellemi tájakon

HÍRLAP KÖNYVEK

A *Szatmári Magyar Hírlap* tulajdonosa – Szilágyi Ferenc vállalkozó – azon önzetlen mecénások sorába tartozik, akik anyagi áldozattal kívánják segíteni a szatmári művészeti–kulturális élet fejlődését, kibontakozását. E nemes igyekezet keretében született meg a gondolat, hogy a napilap kulturális–irodalmi–művészeti melléklettel ajándékozza meg olvasóit. A *Szamos* előbb a laptestbe beépítve jelent meg, jelenleg attól függetlenített kiadványként jut el az előfizetőkhöz, a lap vásárlóihoz.

A benne megjelenő értékes anyagok szülték az újabb ötletet: *Hírlap Könyvek* sorozatcímmel vállalják fel a Szatmár megyéhez kötődő szerzők munkái kiadását, ily módon kapcsolva be e régió alkotóit, tudományos kutatóit a magyar kultúra szellemi áramkörébe. Kiadásukra előbb a Szatmári Magyar Hírlap, majd a Szilágyi Ferenc elnökletével működő Scriptor Alapítvány vállalkozott. 2007 és 2009 között tizenkét kötet jelent meg, ékesen bizonyítva a szomszédos megye színes, változatos szellemi potenciálját.

Az alábbiakban e kiadványokat ismertetjük meg megyénk olvasóival, ezzel is bővítve a két határmenti megye – Szabolcs–Szatmár–Bereg és Szatmár – kapcsolatrendszerét, erősítve azokat a szálakat, amelyek a jövőben még erőteljesebben köthetnek bennünket egymáshoz. A könyveket tematikai csoportosításban mutatjuk be.

Szépirodalom

Debreczeni Éva

Vakondsirály

A bátrabbnál bátrabb, merészebbnél merészebb fogalmi és nyelvi lelemények hosszú sora ad Debreczeni Éva könyvének különleges vonzerőt, értéket. Az első oldal szóbogáncsai – országrólszakadt, semmirekelek, sósperc, tÉNYÉSZET, vágyadó, rosszul bírom az éhenhalást, egyre hosszabb a semmi, belhontalan állampolgár… – mintegy felkészítenek bennünket, olvasókat a kötet későbbi írásaira jellemző gondolati és nyelvi asszociációkra. De verseiben és abszurkáiban, álomtörténeteiben és meséiben, novelláiban, esszéiben és publicisztikáiban, humoros írásaiban és szatíráiban, paródiáiban és az egészen kis regényében korántsem csak erről van szó! A nyelvi lelemény a mélységet és a magasságot, a valóságot és az álmot, a realitást és annak fonákját gondolati síkokban, az élet látható és rejtett zugaiban való elmélyülés révén jeleníti meg, nem egyszer finom erotikával színezve tárja elénk. Írói világának egyéni vonásait érzékeltetik a szokatlan költői képek, látomások: itt „víz buggyan a mózesi betonból”, „hasogató medencémből tétova vers nyújtja ki lábát”, „hasad a hajnal meg a tudat”, „kósza lélek kóborol a saját maga szobra körül”, „nincs rá tanú, légből kapott e gyanú, de már nem elég e lég!”… – szemelgethetjük, csipegethetjük a vége–hossza nincs játékos szóalkotásokat, melyek a hősök

lelki világára, környezetére, a hétköznapi események vagy elvont gondolatok képes kifejezésére, konkrét megjelenítésére szolgálnak. Írásainak erénye a tömörítés. Publicisztikái, humoros és szatirikus írásai a közéletet foglalkoztató kérdéseket – „megannyi szálka a fültőben" – jelenítik meg, kihegyezett elmével és tollal.

A Vakondsirály szerzője a *Szatmári Magyar Hírlap* munkatársa. Miként mondja egyik novellahőse? „Mert azért mégis az az író, aki ír." Debreczeni Éva könyvet írt. Immár a másodikat. Írt – író lett.

Színes borítója Pusztai Péter és Georgeta (Kanada) jelzi, megelőlegezi a kötet írásainak modernségét.

EuroPrint Nyomda, Szatmárnémeti, 2007.

Paizs Tibor

A kolozsvári hóhér

A rendhagyó útirajz írója költőként indult. Első kötete – Keréknyom – 1968–ban jelent meg, 1976–tól kezdődőleg a Szatmári Hírlap munkatársa volt. A nyolcvanas években áttelepült alkotó kilencedik könyvében a prózaíró erényei mutatkoznak meg.

Erdély élete része maradt, hova lelke mélyén mindig visszavágyik. XXI. századi peregrinusként tér haza, maga szponzorálta Honfoglalási Emléktúrára. Nyitott szemmel és nyitott szívvel, kezében tollal, mely hozzásegíti ahhoz, hogy kibeszélje magából az elébe táruló látvány szépségét, a megvallatott múlt tanulságait, színét és fonákját mindannak, amit ez az áldott és sorsverte föld nyújt fiainak. Utazásának kifejezett indítéka: „... szülőhazát és házat felidézni, emlékekbe szenderegni, megsejteni a régmúltat, s hírül venni a jövendőt."

Obsitra érdemesült Ladájával kel útra. Utazás térben és időben, Nagyváradtól a Bihari hegyeken át Erdélybe, a Mezőségre, Szászföldre, a Székelyföldre, a Maros és a Szamos mentére, Partiumba és Bánátba vezet az útja, a történelem és a jelenkor ösvényein. Gyermek– és ifjúkora megannyi emléke tolul eléje. A természet csodái, szépségei ma is megigézik. Településeink arculata, népességének fogyása a kétségbeesés felé sodorja. Az elárvult, kiüresedett, málladozó falú templomok a megtartó hitet ébresztik benne. A történelem véráztatta útjai, emlékei dantei pokol kínjaihoz hasonlíthatók. A Kalotaszegen az egykézés előrevetődő jövendője, a Házsongárdi temetőben a hajléktalan halottak kísértetjárása, a mezőségi árva magyarok világa, a régi rangjának morzsáit fogyasztó Brassó, a majtényi síkon letörött zászló, a 48–as tábornokok aradi vesztőhelye... megannyi sötét bugyra Erdély történetének. Az ellenpóluson ott találjuk az erdélyi kultúra megidézett nagyjainak portréit, erőt s hitet sugárzó tekintetét, a székelyek ezermesteri hajlama, fogékony elméje, sajátos logikája ismeretéből fakadó önbizalmat, Böjte Csaba gyermekmentő szolgálatát, a torockói Székelykő mögül kétszer kibukkanó Nap sugallta, keltette reményt és feltámadást ígérő csodáját. Szubjektív útikönyv, mely az erdélyieknek s más tájak olvasóinak is mélyreható élmény forrása.

A Szatmári Magyar Hírlap megbízásából készült a csíkszeredai Státus Kiadóban, 2007.

Sróth Ödön

holdláng

A szatmári tájakon napjainkban sem apadt ki a líra forrása. Bár az Ér Adyt megihletŏ rejtélyes, költői álmokra indító világa jócskán megváltozott, a mai táj, a mai ember életérzése épp úgy versekért kiált, mint az egy évszázaddal ezelőtti. Versekért, amelyek mai gondolatokat, mai vívódásokat, töprengéseket rejtenek/kódolnak a szavakba, sorokba – hagyományos vagy a kor kínálta szabadnál is szabadabb formákban.

A Nagykárolyban élő Sróth Ödön költészete, ha verseinek motívumvilágát nézzük – fény, köd, háló, hold, táj, idő, álom... – egyetemes, örök jelképeket, különösen a romantika univerzumát idézik.

Mégsem mondhatjuk, hogy versei hátat fordítanak a mai világnak, menekülnek annak realitásai elől. *„nézd a keretet / és nézz mögé”* – indítja kötetnyitó versét (esély). A látvány, amely megigéz, a tér, amelyben mozgunk a mindenségnek csak egy része, szelete. Mögötte ott a forrás, az ihlető gondolat és érzés, ott van a hatás, mely verseiben bő áradású, sajátos nyelvi köntösben tárul elénk. A fix pont köré rajzolt koncentrikus terekben, a rend, a trend köreiben élünk, vergődünk *„e torokgyíkos századelőn”,* mikor versölő galócák némítanák el a szavakat. Az ellenpóluson ott rejlik a kitárulkozás lehetősége, kínálata is: *„minden mozdulatban van egy mennyországi szikra”.* Szikra a táj szépsége kiváltotta élmény, a szerelem, a kápolna csendje, szikra a gyermekkor, a zene varázsa és még mennyi más lehetőség napjaink égető kérdéseinek, gondjainak és örömeinek lírai megjelenítésére. Elégikus hangvételű sorai mellett ott vannak a „háló”–versek zaklatott életérzést idéző, a versalkotás formai jegyeiben is testet öltő költői eszközei. A megoldások rendkívüli formai gazdagsága, ötletessége tág teret nyújt a költői invenciónak: a központozás mellőzésével, a verssorok, szótestek megtörésével, meglepő tagolásával létrehozott gondolatritmus, a képversek vizuális megjelenítései jelzik e költemények alkotójának művészi kvalitásait. Emellett a megszemélyesítés, a hasonlatok és metaforák pazar bősége ad verseinek különös lírai értéket.

Vénig László nagykárolyi fotóművész címlapja ezt a színözönt, gazdagságot sejteti.

EuroPrint Nyomda, Szatmárnémeti, 2008.

A hattyúleány

Erdélyi szász népmesék

A szászok népmesei kincsei megmentéséért különösen sokat tett a néhai segesvári kántoriskola tanára, evangélikus lelkész, a Grimm testvérekkel is levelező Josef Haltrich, aki az 1882–ben *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen* címmel megjelent kötetében mintegy száz népmesét tett közzé.

Veres István, a *Szatmári Magyar Hírlap* munkatársa, azok közé tartozik, akik műfordításokkal járulnak hozzá az Erdélyben tragikus mértékben megapadt nemzetiség irodalmi értékeinek magyar tolmácsolásához. Az eddigiekben Adolf Merschendörfer: *Leonóra*, Franz Storch: *A zenélő óra*, Erwin Wittstock: *Végítélet Ónyírban* című regényét, Otto Fritz Jickeli *Nemzedékek* című családi krónikáját, Franz Hodjak: *Folyosón* című novellás kötetét fordította le.

E kötetben Josef Haltrich gyűjtéséből közöl tíz erdélyi szász népmesét. A kötetet Muhi Sándor képzőművész tanítványai – a Kölcsey Ferenc Főgimnázium és a 10–es számú Általános Iskola tanulói – kedves és bájos festményeivel illusztrálják. A mesék hősei – legyenek királyfiak vagy pásztorlegények, gazdag kereskedők vagy szegény emberek gyerekei – egyetemes és sajátos erkölcsi eszmények hordozói, megtestesítői. A jócselekedet, a becsületesség, a bátorság, a jószívűség, a hűség elnyeri jutalmát;a gonosz szándék, a kapzsiság pedig méltó büntetését. A képzeletbeli, csodás elemekkel teli világot idéző írások morális töltete különösen felértékelődik a mai elszemélytelenedő, a pénz hatalma által uralt, hite vesztett világban. Kicsiny és felnőtt olvasóinak azt sugallják, hogy hitünket sose veszítsük el, hogy az akadályok előtt ne torpanjunk meg, hogy a jóért, a gonosz ellen folytatott küzdelemben mindig lehet találni olyan segítőtársakat, akikkel szándékainkat valóra válthatjuk, céljainkat elérhetjük, hogy nincs olyan mélypont, ahonnan ne lehetne kijutni. E kultúra hordozóit, közvetítőit – a szász falvak szorgos, hitét és anyanyelvét megőrző lakosságát – a történelem mostoha forgószele elsodorta Erdélyből. E könyv időt álló tégla abban a jelképes szellemi épületben, amelyet maguk mögött hagytak.

EuroPrint Nyomda, Szatmárnémeti, 2007.

Közírás

Veres István
Tollhegy
Publicisztikák • 2006
Az újságíró előtt ars poetica–ként lebeghetnek az erdélyi közírás nagy személyisége, Balogh Edgár szavai: „Gyakorlati célom van minden sorral. (…) a betűket azért ütöm le, hogy valahol valaki átvegye látásomat, s a valóságba vigye tovább". Az ő látását s azét a közösségét – esetünkben a romániai magyar nemzetiséget –, amelynek nevében és érdekében megszólal. Maradéktalanul érvényes ez Veres István írásaira is, aki e kötetben, amint alcíme is jelzi, egy év termése legjavát gyűjtötte egybe.

E gyűjteményt leginkább a mozaikhoz hasonlíthatjuk: külön–külön csak egy kis darabka, de együtt már a romániai közélet 2006–os freskója, látlelete. Az írások mindenike abból ihletődik, véleményével, megállapításaival arra akar visszahatni. Informálja és formálja az olvasó gondolkodását azokban a kérdésekben, amelyek leginkább foglalkoztatják a közvéleményt.

A vezércikk, a publicisztika a lap – esetünkben a Szatmári Magyar Hírlap – arcélére is rávilágít. Jelzi annak irányultságát, politikai, ideológiai beállítottságát, a célt, melynek szolgálatára elszegődött. Érthető, hogy a nemzetiségi kérdés, a 2004–ben beterjesztett – mindmáig halogatott – kisebbségi törvény, az anyanyelv–használat, az összefogás és széthúzás, az autonómia kérdésköre központi gondolatként van jelen, beleágyazva abba a társadalmi, politikai közegbe, amely az ország, Románia, társadalmát alakította abban az esztendőben… és azóta is. A legfontosabbak, címszavakban: a korrupció elleni küzdelem, a politikai áramlatok és személyiségek megítélése, a decentralizáció, az igazságszolgáltatás reformja, az életszínvonal, az egészségügy, az oktatás sok–sok megoldatlan kérdése. Különös figyelmet nyernek az anyaországban történtek: a választások, a szeptemberi és októberi tüntetések, a magyar–magyar kapcsolatok, a közös kormányülések hozadéka. A kör annál is tovább bővül Románia EU–tagsága elnyerésével, a világpolitika fontosabb jelenségeinek a taglalásával.

Írásainak alapvonása a tárgyilagosságra törekvés, a magyar nemzeti közösség ügye iránti elkötelezettség, a tömörség és a nyílt beszéd. Cselekvésre, közéleti szerepvállalásra, összefogásra, önmagunk megőrzésére buzdít.

EuroPrint Nyomda, Szatmárnémeti, 2007.

Sike Lajos
A 70–kedő firkász
avagy
Ki tehene borja vagyok én?
A hagyományos újságírás sajátos és egyik legértékesebb műfaja a riport, amely – legjobb művelői tollán – szépirodalmi rangot nyert. Szomszédságukban, olvasmányosság tekintetében, ott találhatok a kis színes írások, melyek ugyancsak írói erényeket csillogtatnak. E kötet írásai híven példázzák: Sike Lajos mindkét műfajnak kiváló művelője.

A hatvanas évek közepén lépett az újságírók sorába. Azóta örökös készenléti állapotban élt, az élet sűrűjében, távol a redakciók napi nyűgétől, kötöttségeitől. Az Előre, majd annak jogutódja, a Romániai Magyar Szó tudósítójaként örök nyüzsgésben tett szert oly tájékozódási készségre és képességre, melyek eredményeként remek írások kerültek ki tolla alól.

A kötet címében egy állítás, alcímében egy kérdés fogalmazódik meg. Az első a hetven évesen is fiatalos lendületre; a második a kőszegremetei származást mindenkor büszkén valló, eleit mélyen tisztelő szerző személyiségére utal. A kor hozta az élettapasztalatot, mely beépült e kötet írásaiba. A szülőfalu a humánumot, mely riportjaiban, színes írásai mindenikének kiindulópontja és célja is

egyben. Munkásságát értékelve találóan nevezi az előszó írója „a közösségi lelkiismeret megszólaltatójá”–nak. Konkretizáljuk: a kisebbségben élő magyarság lelkiismeretének megszólaltatója, ébren tartója. Írásaiban – kimondva vagy kimondatlanul – mindenkor ott rejlik a hűség gondolata és erénye: a szülőhelyünk, a hagyományaink, a nyelvünk és kultúránk iránti hűség szava, buzdító üzenete, az összetartozás megtartó köteléke, az emberi szolidaritás szép érzése. Riportok sorát említhetnénk, melyek mind–mind ezt példázzák: a szeretetét, az idegenből is haza hívó szót, az élet, a kétkezi és az alkotó munka szépségét, teremtő erejét és derűjét, a szétszórtságban, más–más országban élő magyarságot összekötő szálak elszakíthatatlanságát, a megtartó értékeinkhez való állhatatos ragaszkodást… Mindezek fölött ott magaslik a megmaradás örök parancsa: a cselekvő készség és akarat, az egység és összefogás szükségessége.

A szatmárnémeti Scriptor Alapítvány megbízásából – elnök: Szilágyi Ferenc – kiadja a csíkszeredai Státus Kiadó, 2008.

Művészettörténet

Muhi Sándor

Építészet Szatmáron

A város arculatát elsősorban építészeti emlékei, alkotásai határozzák meg. Az ott élőben s a turistában is ott munkál az igény: többet tudni róla, megismerni a látvány történeti hátterét, stílustörténeti jegyeit. Ehhez nyújt segítséget Muhi Sándor könyve, rendkívül igényes nyomdai kivitelezésben. A magas szakmai igényességgel megírt, archív és saját, valamint kortárs felvételekkel gazdagon illusztrált kötet kétszáz esztendő építészeti értékeinek számbavétele egy igen értékes sorozat részeként került az olvasó kezébe. Az ismert grafikus és rajztanár a kilencvenes évektől kezdődőleg jelentette meg a város és a megye művészettörténeti értékeinek feldolgozását, közzétételét *A régi Szatmárnémeti* (1995), *Szatmárnémeti római katolikus templomai* (2000), *Szatmárnémeti* (városismertető – 2001, második, bővített kiadás: 2003), *Képzőművészeti élet Szatmáron* (2004) című kötetekben, illetve a Szatmári Magyar Hírlap melléklete, a Szamos hasábjain közölt *Stílustörténet* (2006), *Híres alkotók a Szatmári Római Katolikus Egyházmegyéből* (2007–2008), *Szatmári szobrok, emléktáblák* című cikksorozataiban.

Bevezetőjében utal a történeti háttérre, amely meghatározta az építészeti stílusok alakulását, tárgyi megjelenítését: „Városunk sohasem volt számottevő kulturális, művészeti központ, távol esett a nagy, meghatározó stílusirányzatok születési helyeitől, a művészképzés jelentős, ismert fellegváraitól. A stílusirányzatok így szinte kivétel nélkül megkésve, jelentős módosulásokkal, áttételekkel és áthatásokkal, a helyi elvárásokhoz, lehetőségekhez, hagyományokhoz igazodva jelentkeztek.” Ami korántsem jelenti, hogy ne lennének értékes, a város sajátosságát meghatározó építészeti emlékeink. Számbavételük során taglalja a tervezés és kivitelezés folyamatában alkalmazott stílusjegyeket, motívumokat, díszítőjegyeket, az azokban fellelhető barokk, klasszicizmus, neoromán és neogótika, a szecesszió, az eklektika formanyelvének elemeit, a népies építészet hatásait. Ezek együtt vezetnek az egyházi és polgári építkezés rendkívüli gazdagságához. Munkájában kitér a két világháború közti időszakban érvényesülő román építészeti iskola szellemében épült egyházi és középületek ismertetésére, valamint a város hagyományait teljességgel ignoráló szocreál létesítmények bemutatására is.

Nyelvezete precíz, stílusa lényegre törő és világos. Kötete a tudományos kutatók és az érdeklődők számára egyaránt értékes kiadvány.

Kiadja a Scriptor Alapítvány. Elnök: Szilágyi Ferenc. Nyomtatta: EuroPrint – Szatmárnémeti – 2008.

Csirák Csaba
Színházi élet Szatmáron
(1898–1918)
Szatmár városi Tanács jegyzőkönyveiben fennmaradt adatok szerint 1790. június 8–án, 10–én és 13–án Móricz János társulata „a polgárság és a lakosság tetszésére" „Komédiajátékokat" adott elő. Ettől az időponttól számítható a szatmári színjátszás dokumentumokkal alátámasztott hiteles története. A polgárság színház iránti megbecsülése, a színművészet iránti igény minél színvonalasabb kielégítése, a város áldozatkész támogatása jeleként épült meg 1848–ban az első, közel fél évszázaddal utána, 1892–ben pedig a ma is álló kőszínház.

E könyv szerzőjéről tudnunk kell azt, hogy a múlt század hetvenes–nyolcvanas éveiben magas művészi színvonalú pódiumműsoraival érdemelte ki a közönség figyelmét és elismerését. A kilencvenes években általa kezdeményezett és szervezett *Hajnal akar lenni* című, immár hagyományos, nemzetközivé vált népdalverseny, valamint a *Gellért Sándor szavalóverseny* Szatmár megye kulturális életének legjelentősebb eseményei közé tartozik. Ugyancsak ő a kezdeményezője és szerkesztője az *Otthonom Szatmár* megye című kiadványoknak, melyek sorában immár harminc kötet jelent meg.

Sokirányú érdeklődése és munkássága igen fontos alkotóeleme a szatmári színjátszás történetének a kutatása. E mostani kötet előtt *A szatmári színjátszás otthonai* (2003) és az *50 év krónikája* (2003) című köteteivel hívta fel magára a figyelmet. E könyvében a monarchiabeli békeidők két évtizedét „leltározza fel", rendkívüli alapossággal, ezernyi adattal igazolva annak rendkívüli gazdagságát, termékenységét.

Ezt szolgála e kötet minden sora, „a huszonegy színházi évet átfogó utazás" minden állomása. A színházi évadok címszavai, a színházat bérlő direktor neve köré csoportosított rendkívül gazdag adathalmaz következetes szerkesztési eljárást követ: kitekintés a város társadalmi életére, tallózás a korabeli sajtóból, az évad műsorrendjének felépítése, a társulat és a vendégművészek névsora, színlapok és színlaptöredékek, az évad játékrendje. A kötet lapjairól a város pezsgő művészeti életének a hangulata árad. A kötetet igen értékes archív fotóanyag színesíti.

(Kiadja a Szatmári Magyar Hírlap. Ügyvezető igazgató: Szilágyi Ferenc. Nyomdai munkák: Euro-Print Kft., 2008)

Történelem

Mandula Tibor
A MAGYARSÁG TÖRTÉNETE
az óhazától Mohácsig, 1526–ig
Magyar történelemről írni, arról beszélni, ilyen tartalmú könyveket birtokolni Romániában főben járó bűnek volt az utóbbi kilencven évben. Az – mint a magyar nemzettudat ébren tartásának, erősítésének legfőbb eszköze – vörös posztó volt a hegemonisztikus törekvésekre alapuló politika és ideológia szemében. Egyetlen kivétel említhető: Görög Ferenc: *A magyar nemzet története* című munkája, amely Kolozsváron jelent meg 1935–ben.

Az 1990 után nyílt lehetőség arra, hogy ilyen tárgyú munkák megszülethettek, kereskedelmi forgalomba kerülhettek. Így vált lehetségessé, hogy a Szatmári Friss Újság újraközölhette Benedek Elek *Nagy magyarok élete* című művét, hogy a Szatmári Magyar Hírlap fölvállalhatta Mandula Tibor történelmi tárgyú sorozatának a Szamos című mellékletben, majd könyv alakban történő megjelentetését.

Könyvét – a tudományos közlésen túlmenően – úgy olvashatjuk, mint egy eseménydús regényt, melynek cselekvéstörténetét a sors kiszámíthatatlan keze bonyolítja, hősei pedig a jó és a gonosz, az üdvösség és a kárhozat, a hűség és hitszegés, az elkötelezettség és a pár-

tütés, az egység és a széthúzás nemes vagy nemtelen szellemétől vezettetve alakították történelmünket. Szent István, Szent László, IV. Béla, Nagy Lajos, Mátyás király – megannyi napfényes csúcs, fénylő csillag történelmünk egén. Sorsformáló uralkodásuk jelölte ki azt a pályát, amelyet a magyarság futott be államisága első évszázadaiban. Amikor helyüket az önző, partikuláris vagy személyi érdekek vették át, súlyos árat – Mohi, Mohács – kellett érte fizetnünk. Ám mindig akadtak olyan személyiségek, akik az elszakadt fonalat újra összekötötték, történelmünk folytonosságát biztosították. A könyv minden sora, minden oldala fölött ott leng az örök tanulság: megmaradásunkat, felemelkedésünket, gyarapodásunkat csak az összefogás, a nemzet erejébe vetett hitből táplálkozó cselekvés szolgálhatja! Hatványozottan érvényes tanulság ez az elszakított nemzettestek esetében!

A könyvészeti hivatkozások jelzik, hogy a sorozat írásakor mily gazdag forrásanyagra támaszkodott. Stílusát az ismeretterjesztő könyvekre jellemző, az olvasótömegek számára is könnyen érthető, befogadható nyelvezet határozza meg.

A szatmárnémeti Scriptor Alapítvány megbízásából – elnök: Szilágyi Ferenc – kiadja a csíkszeredai Státus Kiadó, 2008.

Nyelvtudomány

Bura László

Öt évszázad utcanevei

Szatmárnémeti (Satu Mare)
(1500–2000)

Bura László munkája Szatmárnémeti utcanév–anyagának öt évszázadra kiterjedő vizsgálatát foglalja magába, támpontot nyújt mindazoknak, akik e város múltja iránt tudományos indíttatásból vagy csupán lokálpatriótaként érdeklődnek.

Az utcanévadásnak is megvan a maga története. Jól példázza ezt a bevezetőben megismert gyakorlat – a kezdetektől napjainkig. A névadás hátterének fő szempontjaira és azok következményeire utalnak a Bevezetőből idézett sorok: „Szatmárnémeti utcanév–anyagának számbavétele, változásuk bemutatása, hasznos adalékul szolgálhat az utcanévadás művelődéstörténeti, esztétikai, politikai, ideológiai motívumai feltárásával foglalkozó tanulmánynak, változásuk egyben a kortörténet része. Az utcanevek a hivatalos nevek közül a legkönnyebben változtathatók, ezért leginkább magukon viselik a kor, a változó társadalmi és politikai rendszerek sok valódi és majdnem ugyanannyi téves értékítéletét”.

Öt évszázad utcanév–változásai a városfejlődéssel együtt járó folyamatként állnak előttünk. A népi névadás alapjául a helyi kötődések, földrajzi és mesterségbeli vonatkozások, környezeti jegyek, alaki jegyek dominálnak. 1883–tól kezdődőleg beszélhetünk a hivatalos névadás gyakorlatáról. Az akkor keletkezett új utcanevek többsége személynévi eredetű, amely a későbbiekben is meghatározó irányelv maradt. A későbbiekben számottevő fordulatot hozott az impériumváltozást követő 1920. évi „átkeresztelés”, amely az új hatalom történelmi kötődéseit tekintette a névadás egyik legfontosabb követendő alapelvének. 1940–ben az új államiság törekvései érvényesültek, 146 utca cserélt újra nevet. 1945 újabb radikális változásokat okozott, kisebb–nagyobb korrekciók a későbbiekben is bekövetkeztek, az éppen kurrens politikai, ideológiai áramlatoknak megfelelően.

A kötet következő fejezetei az utcanevek szerkezetét, a névrendszer fejlesztését vizsgálja, a névadás elvi módszertani tanulságait összegzi. A statisztikák, a névváltoztatásokat szemléltető táblázatok, az adattár, a 2006–os utcanevek elsorolása, a különböző korokból származó térképek mind–mind a történeti áttekintésre adnak lehetőséget. Bura

László könyvét a szatmárnémeti helytörténeti kutatás és a nyelvtudomány egyaránt kutatási forrásként értékelheti és hasznosíthatja.

A Szatmári Magyar Hírlap megbízásából készült a csíkszeredai Státus Kiadóban, 2007.

Bura László

Szatmári szólások és közmondások

A Bolyai Tudományegyetemről az ötvenes évek közepén politikai okokból eltávolított tanársegéd a Szatmár megyei Mezőpetriben lett általános iskolai tanár. Ottani működése idején a Magyar Nyelvőr pályázatára gyűjtötte össze és dolgozta fel tíz falu közmondásanyagát, *Nagykároly vidéke közmondásanyaga* címmel. A hatvanas években, immár szatmárnémeti gimnáziumi tanárként tovább bővítette azt. A *Szatmári közmondások* című gyűjtemény kutatási területe újabb tizennyolc helységre kiterjedt ki. A gyűjtésbe bevonta diákjait, körlevél formájában pedig a pedagógusokat is. Az első ízben 1987–ben megjelent munka115 szólással és közmondással gazdagodott, beépült a mostani kiadás anyagába.

Az e kötet elé Előszót író Hajdú Mihály budapesti nyelvészprofesszor Bura László munkája étékeit méltatva, kiemeli: „A kötet legfontosabb jellegzetessége és fontossága, hogy összefüggő nyelvjárási területről ad hírt, s egy nagyjából homogén etnikai egység gondolkodásmódját tükrözi. Ez lehetővé teszi a nyelvi, néprajzi és etnopszichológiai sajátosságok együttes vizsgálatát. Fontos továbbá a műnek a lehetőségek szerinti teljességre való törekvése, a hatalmas adatanyag összefogása, összefoglalása és összehasonlítási alapul való föltárása.. Nem utolsó szempont ezeken kívül a közzététel módszereiben való következetesség, könnyen használhatóvá tevő közlésmód; a modern módszerekkel történt gyűjtés, elrendezés és értékelő feldolgozás."

A szerző bevezetője a gyűjtés, annak tudományos feldolgozása és a kiadás hátterére vet fényt. A több mint 2300 szólást és közmondást a vezérszavak betűrendjében közli, azok jelentésmagyarázatával, értelmezésével együtt. A kutatók é érdeklődők jobb eligazodását szolgálja a rövidítések jegyzéke, a kötetben előforduló tájszavak értelmezése, a vezérszavak betűrendes mutatója, valamint a a gyűjtött anyag tematikai csoportosítása.

A Szatmári Magyar Hírlap megbízásából – ügyvezető igazgató: Szilágyi Ferenc – kiadja a csíkszeredai Státus Kiadó, 2008.

Bura László

Szatmár megye helynevei

(földrajzi nevei)

A kétkötetes tudományos munka megjelentetése a magyar nyelvtudomány egésze vonatkozásában is eseményszámba megy, hisz ennek előtte csupán Zala megye helynévanyagát közölték, 1964–ben. Dr. Bura László és a gyűjtésben őt segítő diákok és pedagógusok a zalai példától indíttatva láttak munkához, amely az elmúlt évtizedek során kisebb–nagyobb megszakításokkal folytatódott, a mai romániai Szatmár megye százharmincegy helységére terjedt ki.

A kötet Előszavában Péntek János, kolozsvári egyetemi tanár a helynévkutatás tudományos jelentőségét hangsúlyozza: „A nevek állandóságuk és változatlanságuk révén nyelvi reliktumokká válnak. Olyan emlékjelekké, amelyek a sokszor évszázadokkal korábbi névadás korának természeti és társadalmi viszonyairól, tulajdonviszonyokról, történeti eseményekről, a névadó közösség nyelvéről tanúskodnak." Utal a Szabó T. Attila nevével fémjelzett kolozsvári nyelvészeti iskola e téren végzett úttörő munkájára, eredményeire.

A kötet szerzője kihangsúlyozza, hogy az „tudományos céllal készült, elsősorban nyelvtudománnyal foglalkozók, helytörténészek és más szaktudományok művelői hasznosíthatják", majd hozzáteszi azt további gyűjtések gyarapíthatják,

kiegészíthetik. Bevezető tanulmányában vázolja a gyűjtés történetét, területi behatárolását, módszertanát, a szerkesztés alapelveit, ismerteti az adattár felépítését. Az adattárat a helységek bel– és külterületének térképe teszi szemléletessé.

A második kötet külön fejezetben közli a földrajzi köznevek és helyzetviszonyító elemek szótárát és értelmezését segítő adattárat; a tanulmányban felhasznált utalások, források, irodalmi hivatkozások jegyzékét. Közli továbbá korábban megjelent, e tárgykörhöz kapcsolódó tanulmányát – *Szatmárnémeti történeti helynevei* –, amely sokban kiegészíti az e kiadványban a megyeszékhellyel kapcsolatos adatokat.

E sorok csupán jelzésként, figyelemfelkeltő sorokként szolgálnak Bura László munkájának megjelenéséről. Jelentőségéhez méltó értékelése – beleértve az előbbi két kötetet is – nyelvtudósok, tudománytörténészek feladata.

A Scriptor Alapítvány megrendelésére készült, a csíkszeredai Státus Kiadónál jelent meg, 2008.

Máriás József

„Se kovásza kenyerének, se vize malmának”

A fenti mottóval jelent meg 2008 őszén Bodnár Zsuzsanna „Néprajzi fogalomtár. A hon- és népismeret oktatásához” című munkája. A kötet lektora Páll István, a Sósói Múzeumfalu igazgatója az előszóban a következőképpen ír: „Néprajzi fogalomtár”. Ízlelgetve a címet, tolulnak elő az ember fejében a fogalmak: vajon ez vagy az a szócikk benne van-e a könyvecskében? Vajon minden értelmezése szerepel-e a fogalomnak? Van-e értelme a Néprajzi Lexikon után egy ilyen kiadványnak, hiszen ha valakit érdekel egy-egy néprajzi kifejezés, tárgy, szokás, felüti a lexikon megfelelő kötetét és bő irodalommal, szakmai magyarázatokkal, fotókkal, rajzokkal, kottákkal előtte áll a kívánt szócikk.

Épp ez az érdekessége és jelentősége a jelen kiadványnak: nem akar mindenáron tudományosnak látszani, nem akar irodalmi hivatkozásokat közölni, nincs telis-tele fényképpel és magyarázó ábrák sokaságával. 117 oldalon röviden és érthetően közli a szavak értelmezését olyan formában, hogy mindenkinek világos legyen, mindenki megértse. Szóljon a pedagógusnak és szóljon az érdeklődő tanítványnak, szóljon mindenkinek, aki nem feltétlenül tudományos értekezést vár el egy szócikktől, hanem csak egyszerű rövid tömör magyarázatot. Ismeretet közvetít, s nem új fogalmakat kreál; magyaráz, de nem „szájbarág”. A rajzok, amelyeket Benke Zsolt a Sóstói Múzeumfalu néprajzi gyűjteménye alapján készített, segítséget nyújtanak a jobb megértés érdekében, pontosak, sallangoktól mentesek.

A szerző, Bodnár Zsuzsanna etnográfus, a Múzeumfalu muzeológusa. Munkája során nap mint nap kapcsolatba kerül a „laikus” közönséggel: előadásokat tart gyerekeknek és felnőtteknek, csoportokat vezet és cikkeket ír, s az ezek során felvetődő kérdések indították arra, hogy talán érdemes lenne egy olyan fogalomtár összeállítása, amelyből minden érdeklődő választ kaphat a különböző néprajzi fogalmakról és témakörökről. Olyan kötet összeállítására vállalkozott, amelynek rengeteg buktatója lehet: a néprajzos szakember kevésnek, nem eléggé tudományosnak is tarthatná, ha nem figyelne arra, hogy a néprajztudomány egyik legfontosabb küldetése, hogy

a néptől szerzett ismereteket közérthető módon tegye közzé, adja tovább. S ne csak a szűk szakmának írjon, hanem a legszélesebb közönségnek. És gondoljon azokra is, akik ezeket az ismereteket már a kisiskolásoknak is közvetítik, gondoljon azokra a pedagógusokra, akik néprajzzal csak igen kevés óraszámban találkozhattak a felsőoktatási intézményekben, s ha falura kerülnek, legyen fogalmuk az ottani gyökerekről. S milyen boldogság is lehet a szerzőnek, ha egy-egy házi feladatként kiadott gyűjtőmunka során a gyerekek is elővehetik az általa készített fogalomtárat, s ebből szereznek ismereteket, készülnek fel az órára!

Másik buktató lehet, hogy nem minden olyan fogalomra talál magyarázatot az érdeklődő, amit éppen meg szeretne nézni. Bizony, ez könnyen előfordulhat, hiszen egyetlen lexikon sem lehet teljes, egyetlen fogalomtár sem tartalmazhat választ minden felmerülő kérdésre. Ez a munka nem is a teljesség igényével készült: azokat a legfontosabb fogalmakat kívánja magyarázni amelyek a gyakorlati munka, az oktatás területén legvalószínűbben felmerülhetnek. Néhányan felvethetik, hogy miért szerepelnek benne olyan szócikkek, amelyeknek az értelme annyira köznapi, hogy felesleges magyarázni… Ilyenkor gondoljanak azokra a néprajzzal csak most ismerkedő gyerekekre, akiknek talán mégsem annyira triviális a dolog.

A hagyományismeret tanításának célja: a tradicionális paraszti kultúra és értékrend megismertetése. A természetközelben élő, a természetet tisztelő, azt felhasználó és nem kihasználó paraszti életmód értékeinek bemutatása. A szűkebb szülőföld hagyományainak alaposabb ismeretén keresztül a hazaszeretet megerősítése, olyan egészséges identitástudat kialakítása, amely pátosz és túlzó romantika nélkül tanítja meg nemzeti örökségünket megbecsülni, szeretni és tisztelni.

Feladata a hagyományos családi formák, a természet ismeretéhez alkalmazkodó munkarend, a paraszti erkölcs- és értékrend megismertetésén keresztül olyan biztos háttér nyújtása, amely segít eligazodni a világban, amely megvéd a fogyasztói társadalom szélsőséges megnyilvánulásaitól és az értékválságtól.

E célok megvalósításához fogadják segítségnyújtásként ezt a kis kötetet, s ha valamit nem találnak benne, bátran írjanak bele újabb szócikkeket, hiszen ezzel csak teljesebbé tehetik azt!

Bodnár Zsuzsanna: Néprajzi fogalomtár. A hon- és népismeret oktatásához. Megyei Pedagógiai, Közművelődési és Képzési Intézet. Nyíregyháza, 2008. 124 p.

Cservenyák László

Arisztokraták régen és ma

Az arisztokratákról írni ma hálás dolog, mert minden elnyomott sorsa – különösen, ha ez a kommunista diktatúra idején történt – megértést, rokonszenvet vált ki az olvasóból. Arisztokratákról írni ma nehéz, mert a kérdezőnek ismernie kellene a családok rég- és közelmúltját – azaz nem elég a magyar történelem nagy és köztudott eseményeit felmondani a beszélgetéskor. Márpedig akárcsak közel két tucat család néha félévezredet is átfogó történetének a bebiflázása még a történésznek is komoly kihívást jelent. A szerző tehát nehéz fába vágta a fejszéjét már előző – azonos címet viselő – kötetében is, most is: miután nem tartozik közéjük, kérdései elárulják, hogy kíváncsi idegenként tekinthet csak rájuk,

szokásaik, pletykáik, belső viszonyaik ismerete nélkül eléggé rutinszerűek a kérdésekre adott válaszok is. A történetek zöme: 1945: vagyonelkobzás, az ország elhagyása; 1948-52: lakáselkobzás, kitelepítés; 1956 és utána: disszidálás, vagy törvényes kitelepülés; 1989: visszaszállingózás; 1994-től: hazatelepülés. Persze nem minden családdal történt ez, volt, aki mindvégig az ország lakója maradt (pl. Apor, Jeszenszky, Puchner, Riedel, Radvánszky, Serényi).

Persze az arisztokraták sem ismerik a múltjukat: ezért olvashatunk az ősök között várépítő! avar hercegekről, honfoglaló vezérekről; sok esetben a polgári származású feleség a múlt tudója, keresője, néhányan majd öreg korukban fognak gondolni arra, hogy a család régiségében elmélyedjenek. Eligazításnak pedig jó ötlet volt Gudenus János bevonása a kötetbe: az ő pontos adatai segítenek megtudni, hogy ki és mikor lett az arisztokrácia – a hercegek, grófok, bárók klubjának - a tagja. Ez a réteg a II. világháború előtt – már aki Magyarországon élt – a nagypolitikába alig ártotta magát (kivételt képeztek az Erdélyből, a Partiumból vagy a Felvidékről érkezők, akiknek az ottani birtokvesztésük miatt valamiből mégiscsak meg kellett élniük). A volt földbirtokosok ivadékokat arról kellett volna megkérdezni, vajon hogyan élte át a család a nagy földindulást, a mennyországból a padlóra zuhanást (ahogyan tette ezt Illyés Gyula az „Ebéd a kastélyban" c. kötetében), a kastély, a személyzet, a szigorúan beosztott napirend elvesztését. Volt, aki erről magától vallott - mint Jeszenszky Antal egykor ált. iskolai osztálytársam, pedig ő nem birtokos család sarja volt – elsősorban azt fájlalva, hogy a rendszer még a középiskola elvégzését sem engedélyezte neki. (1965-ben hobbija jóvoltából a terepmotorozás magyar bajnoka lett). Más szerencsések rangrejtve éltek, nemhogy középiskolát, de egyetemet is végezhettek, sokuk csak felnőttebb fejjel értesült róla, hogy ő is a volt „reakció" származéka (mint Markovits Kálmán, az olimpiai bajnok vízilabdázó).

A kötetnek nem volt szerkesztője, mert akkor nem maradhattak volna bent olyan hibák, amelyre még az átlagolvasó is felfigyel. Pl. a 17 évesen (1957-ben) disszidált Nádasdy Borbála hogyan lehetett Honthy Hanna öltöztetőnője, s táncosnő a Pipacs bárban? A 179. oldalon a kép címe: Kitelepítés után. Pedig a szövegből kiderül, a Riedel testvéreket sem ez, sem az iskoláztatás hiánya nem sújtotta. Nem tudni, miért került a kötetbe a 8 évig Budapesten élt Bourbon királyi herceggel (pap-szerzetessel) készítetett interjú, mikor a hazánkhoz földrajzilag is legközelebbi rokona egy lengyel herceg.

Megyénkhez mindössze egyetlen személy kötődik: herceg Odescalci Pál, ifjabb Andrássy Gyula unokája, aki a tiszadobi kastélyban volt gyermekkorra emlékezve, egy dobi parasztházban tölti napjait akkor, amikor nem Londonban él. Valamennyi családban – ahol a felmenők katonáskodtak – mindenki a huszársághoz (talán Nyíregyházára is jutott belőlük) vonult be, amiben persze a ló iránti szeretetüknek, a lóval bánni tudásuknak volt meghatározó szerepe. A számomra legrokonszenvesebb nyilatkozatok közé a fentiek mellett a két Fiáth-lányoké (Titanilla és Marianna), a Wass-fiúké (Endre, Huba és Miklós) és Wenckheim Dickens Jeanne-Marie-é volt. Az utóbbiak egyike, Endre jelentette ki: nem a grófi cím az érdekes, hanem a 800 éves múlt, amit azzal is bizonyított – teszi hozzá a recenzens – hogy támogatta azt a Kolozsvárott a közelmúltban megjelent vaskos kiadványt, amely a család fennmaradt levéltárának a középkorra vonatkozó regesztáit tartalmazza.

De igazat kell adnunk annak a Riedel bárónak (mellesleg egyetemi oktató) is, aki szerint „félreértésen alapuló modor-

talanság jópofa szakdolgozatok témájául választani az arisztokraták sorsát". A kötetből végül is az derül ki, hogy e családok fennmaradásának alapja egyrészt a magyar nyelv megtartása, a haza-tudat kitörölhetetlensége volt, másrészt a kitartás, küzdelem a végsőkig parancsa, a kilátástalannak tűnő helyzeteknek is méltósággal teljes viselése. Ehhez párosult sokuknál a mély vallásosság, a karitatív tevékenység. Ha a kötetet olvasva mindezek az erények bármily kevéssé is átszüremlenének a mai magyar valóságba, már köszönetet kell mondanunk az interjúk készítőjének.

Adonyi Sztancs János: Arisztokraták ma. II. (21 főnemes a XX. századból) Diario Kft. H.n. é.n. (2008) 255 p.

n. p.

A bolognai folyamat Közép-Európában

Valószínűleg nincs olyan ember ma Magyarországon, illetve Európában, aki ne hallott volna a bolognai folyamatnak nevezett európai felsőoktatási reformról, amely formálisan 1999-ben a Bolognai Nyilatkozat aláírásával kezdődött. A Kozma Tamás és Rébay Magdolna szerkesztésében és az Új Mandátum Könyvkiadó gondozásában 2008-ban megjelent *A bolognai folyamat Közép-Európában* című tanulmánykötet ezt az eseménysort vizsgálja. E folyamat ebben a térségben végzett kutatásával egészül ki teljessé a közép-európai felsőoktatás akkreditációjának (Kozma Tamás – Rébay Magdolna: *Felsőoktatási akkreditáció Közép-Európában.* [2006]) valamint a régió kisebbségi oktatása alakulásának (Kozma Tamás: *Kisebbségi oktatás Közép-Európában.* [2005]) vizsgálata során kirajzolódó kép. (Kozma & Rébay, 2008, 7–8.).

A bolognai folyamattal kapcsolatban számos írás jelent már meg, amelyek alapvetően négy kategóriába sorolhatóak. Az *ismertetések* olyan olvasói csoportot céloznak meg, amely még a bolognai folyamattal kapcsolatos ismereteinek bővítésére szorul. Az *elemzések* a reform egyik vagy másik lényegesnek tartott (vagy éppen annak beállított) vonatkozását emelik ki. Az átfogó és összehasonlító jellegű *helyzetjelentések* a reformfolyamat aktuális állásáról számolnak be. A reform végrehajtásának részeként megszülető *kritikák* pedig leginkább azt hangsúlyozzák, hogy milyennek kellene lennie az egyetemnek a bolognai folyamat után, vagy éppenséggel a nélkül (Kozma & Rébay, 2008, 14–15.). Ezek között az írások között azonban nagyon kevés olyat találhatunk, amely a bolognai folyamatot kutatási problémaként értelmezné. Mint oktatásügyi reformfolyamatot is kevesen elemezték eddig. (Kozma & Rébay, 2008, 10–11.).

E tanulmánykötet a bolognai folyamattal kapcsolatosan megjelenő munkák sorában több szempontból újnak tekinthető. Egyrészt azért, mert kísérletet tesz a folyamat kritikai elemzésére. Másrészt az Európai Unión belül a posztszocialista országok sajátosságait nemigen tanulmányozták eddig. Pedig a 20–21. században végbemenő európai felsőoktatási reformfolyamat a közép-európai régióban a rendszerváltozással igen nagy mértékben összefonódik. A kötetben szereplő kiváló esettanulmányokban a szerzők röviden ismertetik a bolognai folyamat egészét, illetve annak konkrét célkitűzéseit az adott országok felsőoktatási politikájában. Majd az ak-

tuális helyzetet összemérvén az eredeti célokkal megpróbálnak megoldásokat javasolni a változtatásokhoz. (Kozma & Rébay, 2008, 287.).

A tanulmány természetesen nem feledkezik meg a bolognai folyamatról szóló meglévő irodalom áttekintéséről sem. Mégis a kötet talán legjelentősebb részét a részt vevő országokban a folyamat állásáról készült esettanulmányok alkotják. Az Ausztriáról, Szlovákiáról, Ukrajnáról, Romániáról, Szerbiáról, Horvátországról, Szlovéniáról és Magyarországról szóló fejezetek akár különállóan is olvashatóak. Ezek a tanulmányok különösen érdekesek számunkra, mert ellentétben a tagországok kormányai által elkészíttetett hivatalos ország-jelentésekkel, itt a szerzők alulról, illetve oldalról mutatják be a helyzetet, a folyamat hatásait az egyes országok felsőoktatására. (Kozma & Rébay, 2008, 288.).

A kötet rendkívül fontos részét képezik a felsőoktatási reform dokumentumainak „újraolvasott" változatai. A politikai döntéshozók számára a realitást a hivatalos fordítások jelentik. A hivatalos fordítások nem ritkán nevezhetőek azonban inkább „ferdítéseknek", mivel ezek az eredeti szöveg különböző értelmezései és átértelmezései annak megfelelően, hogy ki milyen célból akarja felhasználni. A kutató számára az eredeti szöveg és a hivatalos fordítás közötti különbségek rendkívül sokatmondóak, hiszen ezek a reformokat irányítók felsőoktatást átalakító ki nem mondott szándékairól árulkodnak. (Az újraértelmezéseket, újrafordításokat a Debreceni Egyetem neveléstudományi doktori programjának néhány hallgatója végezte el Kozma Tamás professzor úr és Rébay Magdolna tanárnő vezetésével. Kozma & Rébay, 2008, 316–317.).

Kozma Tamás–Rébay Magdolna (szerk.): A bolognai folyamat Közép-Európában. Új Mandátum Kiadó, Bp. 317 p.

Nagy Péter Kristóf

Idén augusztus 28-án péntek este kezdődik mindannyiunk öröme és büszkesége a VIDOR fesztivál. Tavaly Karádi Zsolt nemcsak mint a szavak embere, hanem mint avatott fotográfus is követte az eseményeket, elsősorban persze a nagy szerelemtől hajtva: a Színházra fókuszálva. Az Ő képeiből nyílt kiállítás a Móricz Zsigmond Színházban az elmúlt évad utolsó premierje alkalmából.

Karádi Zsolt képeihez

Mi, színművészek, színházi emberek hivatásunkból kifolyólag (is) érzékeny, sebezhető emberek vagyunk, hisz napnap után testünket, lelkünket, idegrendszerünket visszük vásárra, saját belső harcainkból, gondolatainkból, megroppanásainkból, rossz és jó élményeinkből építünk házat, hidat, katedrálist. Nagy szükségünk van jó barátokra, támogatókra, őszinte szívvel drukkolókra és segítőkre, akik követik, értő-érző figyelemmel és empátiával kísérik pályánkat, munkánkat. Karádi Zsolt ilyen ember, ilyen kísérő, ilyen barát – nagy szükségünk van rá, érzékeny, nyitott, pontosan elemző írásai előadásainkról, magáról a színházról, a színművészetről biztos támpontot jelentenek különösen napjaink sokszor sötétnek, reménytelennek látszó helyzetében.

Ám az számunkra is meglepetés volt, hogy Zsolt nemcsak a tollal bánik kitűnően, de a fényképezőgéppel is; ily módon nemcsak a szó, a verbalitás eszközével ragadva meg a mi pillanatokra bízott, és pillanatokban élő művészetünket, de a kép – sokakat tán könnyebben megszólító – népszerű kifejezésformájával, a fényképezőgéppel is. Igen, minket, színházi embereket gyakran gúnyolnak-kicsinyelnek azzal, hogy a miénk a „pillanat művészete", csak a jelenben él meg, igazából nem átadható, nem továbbörökíthető, nem konzerválható. Ehhez legközelebb mégis akkor járunk, ha az előbb már említett két eszközzel, írással és képpel teszünk kísérletet az „elfogására", s a lehetőséghez mérten mégiscsak konzerváljuk a mi egyszeri történéseinket. Az itt látott előadásfotók (Nemeskürty István kifejezését kölcsönkérve, a „képpé varázsolt idő" különleges pillanatai) bebizonyítják, hogy Karádi Zsolt éppoly avatatott kézzel tolmácsol egy-egy előadást, színészi alakítást, jelenlétet, rendezői ötletet a fényképezőgép mögött, mint amikor tollhoz, vagy klaviatúrához nyúl. Ezek a remekbe szabott előadás-portrék hiteles ábrázolások a színház első számú napszámosáról, a Színészről is, aki a vállán visz egy-egy előadást, akiért a néző színházba megy, aki néha egész darabokat képes egymaga megszerettetni, s akinek Diderot híres színészparadoxonja szerint „nincs egyénisége". Karádi Zsolt bebizonyítja, hogy van. Talán ez ennek a bensőséges hangulatú, egyszerre játékos és lírai kiállításnak az egyik legjellegzetesebb vonása – és egyben legnagyobb ajándéka.

Köszönjük szépen!

A Móricz Zsigmond Színház Társulata nevében:

Tasnádi Csaba–Sediánszky Nóra

NYILATKOZAT

Folyóiratuk legutóbbi számában (2009/2. 227–233.) Kemény Gábor azt állítja tanulmányában, hogy a Kalligram Kiadó Krúdy-sorozata kihagyta a megjelentetett művek sorából a Mari, a tél leánya című kisregényt. Ezzel szemben az igazság az, hogy a nevezett mű majd az Ifjúsági művek között fog napvilágot látni, mikorra a Regények sorozata, kb. 2013 táján véget ér.

Budapest, 2009. július 3.

Kelecsényi László
sorozatszerkesztő

TARTALOM

monográfia

KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA: A privilegizált mezővárosi korszak. Szabad királyi város helyett szabad és privilegizált mezőváros 327
BENE JÁNOS: A millennium bűvöletében. Az „előre törekvő város” 352

történelem

JAKAB ATTILA: Hóhérpallos a nyíregyházi Jósa András Múzeumban 377

irodalom

BABOSI LÁSZLÓ: Ratkó József életrajza II. rész 385

évforduló

HALÁSZ PÉTER: Száz esztendeje született Morvay Péter, az Ecsedi-láp kutatója 410
MORVAY PÉTER: Az Ecsedi láp 415

interjú

MARIK SÁNDOR: A madarak tudósa. Beszélgetés Szép Tiborral, megyénk új akadémiai doktorával 429

múltidéző

TÓTH SÁNDOR: Munkácsy Nyíregyházán 441
BORDÉ KATALIN: A Nyíregyházi Rotary Club története 447
TATAI ZOLTÁN: A pöttyös labdától a pneumatikáig. Személyes emlékek a megye iparosításának múltjából (4.) 453

emlékezés

SIPOS FERENC: A forráskiadást tekintette élete legfőbb szakmai céljának. Végső búcsú Bánkúti Imre történész-muzeológustól 459

szemle

Szomszédolás a szatmári szellemi tájakon *(Máriás József)* 463
„Se kovásza kenyerének, se vize malmának” *(Cservenyák László)* 471
Arisztokraták régen és ma *(n. p.)* 472
A bolognai folyamat Közép-Európában *(Nagy Péter Kristóf)* 474
Karádi Zsolt képeihez *(Tasnádi Csaba–Sediánszky Nóra)* 475